

GIUSEPPE GIACOSA

Φίλε κ. Ἀρσένη,

ΕΝ γνωρίζω ἂν ἀγαπᾶτε τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν. Εἶμαι ὅμως βέβηχος, ὅτι ἡ «Ποικίλη Στοά» ὀφείλει νὰ τὴν ἀγαπᾶ. Θὰ ἦτο πρᾶγμα πολὺ παράδοξον, ἂν ἠδιαφόρει περὶ τοιοῦτου ἀντικειμένου ἡ Στοά, ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν καὶ τηρεῖ πάντοτε μετ' αὐξήσεως ἐπιτυχίας ἰδίαν πορείαν φιλολογικῆς δρά-

σεως καὶ τὴν ὁποίαν ἐν γένει διακρίνει τοσαύτη μέριμνα περὶ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ καλοῦ. Καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ καλοῦ, ἰδίᾳ ὑπὸ ἐποψιν ποιήσεως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι σπάνια ἐν χώρᾳ, ὅπου, ὡς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ κυανοῦν οὐρανὸν ὑψοῦνται ὄρη χαριέντα, πλησίον θαλάσσης, ἡ ὁποία ὑπὸ αὐρανὸν ἀπαλήν,

Déroule ses flots bleus aux pieds des
orangers.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ λείψωσι ποτε ἐκδηλώσεις τοῦ καλοῦ ἐν χώρᾳ, ἐνθα ὄλαι αἱ φυσικαί, καὶ ὄλαι αἱ ἠθικαὶ πηγαὶ τῆς ποιήσεως συνεννοῦμεναι ἀρμονικῶς διαχέουσιν εὐρέως καὶ ἀφθόνως τὴν γοήτιδα αὐτῶν ἐπίδρασιν. Καὶ πράγματι, ὡς παρετήρει πρό τιος ὁ Faguet, οὐδεμία χώρα παρουσιάζει σήμερον

✱ ΙΩΣΗΦ ΖΙΑΚΩΣΑ ✱

τοσαύτην ποιητικὴν παραγωγὴν, ὁποία ἡ Ἰταλία. Ἐγραψα τοσαύτην, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐποψιν ποιότητος ἡ ἰταλικὴ ἐμπνευσις εἶναι ἰσχυρὰ, ὡς καταδεικνύουσι τὰ ἔργα τῶν Γαβριήλ δ' Ἀνούντσιο, καὶ τοῦ Φοκαζάρου καὶ τοῦ Γκράφ καὶ τοῦ Μασσῶνη καὶ τῆς Ἄδα Νέγρη καὶ τῶν ἄλλων, ἱκανῶν ἀπάντων νὰ καθέξωσιν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν αἰσθητικῇ χώρᾳ φιλολογίᾳ.

Ἐν τούτοις εἶναι ἀληθές, ὅτι παρ' ἡμῖν παρὰ τὴν γεωγραφικὴν γειτονίαν καὶ ὁμοιότητα καὶ τοὺς πολλοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἠθικοὺς δεσμοὺς, οἱ ὁποῖοι συνδέουσι ἡμᾶς πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὑπάρχει ὅμως περισσὴ ἕξις κατὰ τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν χερσόνησον γινομένων. Ἴσως μάλιστα κατὰ τὴν παρελθούσαν γενεάν ἐνδιαφέροντο περισσότερο περιτὰ τῶν ἰταλικῶν πραγμάτων ἢ σήμερον. Τοῦτο τοῦλάχιστον ἀποδεικνύει ἡ συμμετοχὴ τσοούτων ἐθελοντῶν ἐλλήνων ἐν ταῖς ἐκστρατείαις καὶ τοῖς ἀγῶσι τοῦ Γαριβάλδου καὶ τῶν ἄλλων προμάχων τῆς ἰταλικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐνότητος ὡς καὶ ἡ δημοτικότης παρ' ἡμῖν τῶν ὀνομάτων τοῦ Μόντη καὶ τοῦ Ἀλφιέρη. Ὑπὸ ἔποψιν δὲ καθαρῶς φιλολογικὴν εἰ τῆς παρελθούσης γενεᾶς ἄνθρωποι δὲν εἶχον ἴσως περισσότερο δικαίον ἐν τῇ συμπαιθεῖα αὐτῶν πρὸς τὰ προϊόντα τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας ἢ ὅσον θὰ ἦτο εὐλογος πᾶσα συμπαιθεῖα ἡμῶν πρὸς τὴν σύγχρονον πνευματικὴν ὁρᾶσιν ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀληθῶς τὴν ὁρᾶσιν ταύτην διακρίνει αὐτενέργεια τολμηρὰ καὶ πρωτοτυπία ἀληθῆς — στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, δὲν φαίνονται συνήθη ἐν τοῖς ἔργοις τῶν παλαιότερων ἰταλῶν συγγραφέων, λίαν αὐστηρῶς ἐχομένων τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῶν κλασικῶν ἐλλήνων καὶ γάλλων, καὶ τὰ ὁποῖα ὅμως ἀποτελοῦσι τὰς ἀναποφεύκτους βάσεις παντὸς ἰδίῳ ἐθνικοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος.

Ὅπως δὲ ὅμως ἡ ἐν Ἀθήναις διατριβὴ τῆς Δουζε καὶ τοῦ Γαβριήλ Δ' Ἀνουντισιο κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα τοῦ ἔτους τούτου, ἐξήγειρε τὸ ἐνδιαφέρον παρ' ἡμῖν πρὸς τὴν χώραν, ἡ ὁποία, ὁμοιάζουσα καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, εἴτε ἐλευθέρα, εἴτε δούλη οὐδέποτε ἔλειπε παράγουσα ἐξόχους διανοίας.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐνόμισα καλὸν νὰ παρουσιάσω διὰ τῆς «*Ποικίλης Στοᾶς*» εἰς τὸ ἐλληνικὸν κοινὸν ἓνα τῶν συγχρόνων Ἰταλῶν συγγραφέων, τὸν *Ἰωσήφ Ζιακῶζα*, κατέχοντα περίοπτον θέσιν ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ὁποίου ἡ φήμη πρὸ πολλοῦ διεληθούσα τὰς Ἀλπεῖς κτυπᾷ τὰς πτέρυγας ὑπὲρ πάσας τὰς χώρας, ἐν αἷς θεραπεύεται ἡ λατρεία τοῦ καλοῦ.

Ἡ εὐκαιρία εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἀρμόζουσα, καθ' ὅσον ἡ Ἑλεονώρα Δουζε ὑπῆρξεν ἡ δημιουργός, κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν λέξιν, τοῦ προσώπου τῆς Ἑμμας, τοῦ κυριωτέρου δηλαδὴ προσώπου τοῦ ἀριστοουργήματος τοῦ Ζιακῶζα, «*Ἡ θλιμμένη ἀγάπη*».

Ἡ παραγωγὴ τοῦ Ζιακῶζα δὲν εἶναι ὀγκώδης. Δὲν ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν πολυγράφων. Συμπεραίνει τις τοῦτο καὶ ἐξ ἀπλῆς ἀναγνώσεως μιᾶς σκηπῆς τῶν ὁραμάτων του. Διότι θὰ παρατηρήσῃ ἀμέσως ἐγκράτειαν λέξεων καὶ δύναμιν διανοημάτων, θὰ παρατηρήσῃ ὕψος τ' ὁποῖον σπανίας συμβαδίζει μετὰ πλουσίας, ὑπὸ ἔποψιν ὄγκου, παραγωγῆς, καὶ τ' ὁποῖον, πολὺ φυσικῶς, ὑπενθυμίζει σεμνότητα κλασικοῦ συγγραφέως.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Ζιακῶζα ἔγραψεν ἐμμέτρως δράματά τινα, ἀκολούθως ὅμως ἐπροτίμησε τὴν πεζογραφίαν, καὶ εἰς τὴν νέαν ταύτην περίοδον ἀνήκουσι τὰ δύο ἐξοχώτερα ἔργα αὐτοῦ ἡ *Θλιμμένη ἀγάπη* (*Tristi amori*) καὶ τὰ *Δικαιώματα τῆς Ψυχῆς* (*Diritti dell'anima*), τῶν

ὁποίων παρουσιάζομεν ἤδη διὰ τῆς «*Ποικίλης Στοᾶς*» μετάφρασιν. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δύο τούτων δραμάτων ἐδιδάχθη καὶ ἐν Παρισίοις, μεταφρασθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον *Une provinciale*, ἐκρίθη δ' ἐν Γαλλίᾳ ὡς ἔργον ὀξυτάτου αἰσθήματος (*d'une grande intensité de sentiment*) κατὰ τὴν φράσιν Γάλλου κριτικοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ ἐδιδάχθη πρῶτον μὲν ἐν Φραγκφούρτῃ, ἀκολούθως δ' ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίῳ καὶ

✱ ΕΛΕΟΝΩΡΑ ΔΟΥΖΕ ✱

(Ἡ διάσημος Ἰταλὶς τραγῳδῶς)

εἶτα εἰς πάντα τὰ σπουδαιότερα θέατρα τῆς Γερμανίας, ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ μεγάλου γερμανοῦ ἠθοποιοῦ Ἀδόλφου Σο-νεντάλ.

Ἡ *Θλιμμένη ἀγάπη* εἶναι ὀδυνηρὰ εἰκὼν προσώπων ἀγαπημένων, πταισάντων καὶ ὅμως συμπαθῶν, διότι ἐν τῇ εὐγενείᾳ τοῦ χαρακτῆρος των ταλαιπωροῦνται βαθέως ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν ἀμαρτημάτων των. Τὸ δράμα τοῦτο ὡς εἶπομεν, θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ζικκώζα. Ἐν τούτοις, ἂν μοὶ ἐπετρέπετο νὰ ἐκφράσω τὴν ἀτομικὴν γνώμην μου, θὰ ἔλεγα εἰλικρινῶς, ὅτι μεθ' ὅλον τὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον μοὶ ἐπιβάλλει ἡ *Θλιμμένη ἀγάπη*, μείζονα ἐντύπωσιν πα-

ρήγαγεν ἐπ' ἐμοῦ τὸ δευτέρον ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔργων, τὰ *Δικαιώματα τῆς ψυχῆς*, τ' ὁποῖον, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι δράματιον εἰς μίαν καὶ μόνην πράξιν. Τὸ ἔργον εἶναι πράγματι μικρόν, ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν, ἂν ᾗναι εὐκολον νὰ εὐρεθῇ ἀπολύτως δράμα, τ' ὁποῖον νὰ θέτη καὶ ν' ἀναλύη μετὰ τόσῃς ἀκριβείας τοσοῦτον φεβερὸν πρόβλημα, ὁποῖον τίθεται ἐν τῷ δραματίῳ τούτῳ.

Τὰ *Δικαιώματα τῆς ψυχῆς* διήγειραν μέγαν ἐνθουσιασμόν ἀφ' ἐνός, ἀλλὰ καὶ σφοδρὰς ἐπικρίσεις ἀφ' ἑτέρου. Οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν θὰ κρίνωσι περὶ τῶν δύο γνωμῶν κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῶν. Αὐτὸ ὅμως τὸ γεγονός τοῦ ὀξέους διαχασμοῦ τοῦ κοινοῦ φρονή-

ματος ἀρκεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου ἐξερχομένου τῆς πεπατημένης πορείας, περὶ ἔργου ἐμπνεομένου ἐκ βαθείας συναισθήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ εὐρεία διάδοσις τῆς μορφώσεως καὶ ἡ αὐξανουσα λεπτότης περὶ τὴν παρατήρησιν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων δημιουργεῖ προβλήματα καὶ τρικυμίας ἐπὶ τινῶν θέσεων, ἐν αἷς θὰ ἐπιστεῦετο ἄλλοτε, ὅτι ἐπικρατεῖ ὁμαλότης καὶ γαλήνη.

Ἡ λεπτομερὴς αὕτη ἐξέτασις τῶν ἰδίων ἡμῶν διαθέσεων, ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν ἀπλότητα ἐκείνην τῶν αἰσθημάτων, διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλιζεται μακαρίως ἡ εὐτυχία τῶν bourgeois, ἡ ὑπὸ ψυχολογικὴν ἐποψίν ἀπληστία τῆς ἀπολαύσεως, ἡ μυστικὴ ἀνάγκη τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἠθικῆς εὐτυχίας μέχρις ἐσχάτου βάθους τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι ἄραγε φυσιολογικὴ κατὰστασις ἢ ἀποκύημα παθολογικῆς τινος ἀλλοιώσεως τῆς ψυχῆς τῆς συγχρόνου κοινωνίας; Εἶναι, ἐπὶ τέλους, συντελεστικὴ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐτυχιάν ἢ ἀνησυχία αὕτη τοῦ πνεύματος, ἡ δημιουργοῦσα πολλάκις, κατὰ τινα βαθυτάτην παρατήρησιν τοῦ Ζιανκώζα, *ἀνευ ἀνάγκης δράματα*;

Καθ' ἡμᾶς δὲν δύναται νὰ ᾔναι βλοσυρὰ ἡ αὐστηρὰ ἐξέτασις τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν ἢ τῶν προσώπων ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὰ αἰσθήματα ἐπηρεάζουσι τὴν εὐτυχιάν ἢ κακοδαίμονιάν ἡμῶν. Εἶναι μάλιστα τοῦτο προφανῶς τεκμήριον ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ πρόοδου. Ἄλλὰ τεκμήριον μόνον. Ἴνα συντελεσθῇ ἀληθινὴ ἀνάπτυξις καὶ πρόοδος, ἀπαιτεῖται ἀναποφεύκτως καὶ ἄλλος τις ὄρος. Ἀπαιτεῖται ὅπως ἡ ἐξέτασις ἢ ἀναλυτικὴ συνοδεύηται ἀναποφεύκτως καὶ ὑπὸ θετικῆς τινὸς ἐργασίας. Καὶ ἡ θετικὴ αὕτη ἐργασία εἶναι ἡ, μετὰ τὴν κατόπτεισιν τοῦ ἐδάφους, διεύθυνσις τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐπὶ τὴν πρακτικῶς ὀρθὴν ἤτοι τὴν μόνην δυνατὴν ἐν τῷ ἀτελεῖ τούτῳ κόσμῳ ὁδόν, ἐπὶ τὴν ὁδόν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποφεύγεται τὸ ναυάγιον. Καὶ τὸ ναυάγιον ἐπέρχεται ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ οὐχὶ σπανίως διὰ τῆς ἀπλήστου ἐπιζητήσεως τοῦ τελείου.

Τοιαύτη δὲ τεκμαίρεται καὶ ἡ θεωρία τοῦ Ζιανκώζα. Ἐν τοῖς *Δικαιώμασι τῆς Ψυχῆς* ἡ Ἄννα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ψυχολόγος τοῦ συζύγου αὐτῆς Παύλου. Ἐχει ὅμως προσέτι καὶ τὴν δύναμιν νὰ διακρίνῃ, ὅτι ὁ χρόνος δύναται νὰ πληρώσῃ τὸ μυστικὸν ρήγμα τ' ὁποῖον ἠνεώχθη μοιραίως μεταξὺ τῆς καρδίας αὐτῆς καὶ τοῦ συζύγου της. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ θετικὴ ἐργασία, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν ἀνωτέρω καὶ τὴν ὁποίαν ὑπαινιττόμεθα καὶ ἀλλαχοῦ. Ἄλλ' ὁ Παῦλος, ἀσθενέστερος, σκοτιζέται καὶ ἀπορροφᾶται ἐν τῇ ψυχολογικῇ τῆς καταστάσεως ἀναλύσει, δὲν δύναται νὰ περιμένῃ καὶ τὸ ὄραμα συντελεῖται, ἐν ᾧ ἡ δύνατο ν' ἀποσβηθῇ.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὅμως τὸ πρᾶγμα, τὰ *Δικαιώματα τῆς ψυχῆς* κατοπτρίζουσι πραγματικὴν ἠθικὴν ἀνάγκην. Ὡς εἶναι δὲ γνωστὸν ἢ πρόοδος ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ καὶ δὴ ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἐπῆλθε πάντοτε δι' ἔργων φερόντων ἐν ἑαυτοῖς, ὅσον ἔνεστι βαθύτερον, τὸν τύπον τῆς ζώσης κοινωνικῆς καταστάσεως.

Εἶναι αἰωνίας ἀληθείας διατύψεις ἢ βαθεῖα τοῦ Γκαίτε συμβουλὴ :

Greift nur hinein in's volle Menschenleben !
Ein jeder lebt's, nicht vielen ist's bekannt,
Und wo ihr's packt, da ist's interessant.

« Δράξασθε τοῦ δράματος ἐντελῶς ἐντὸς τοῦ πραγματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Πάντες ζῶσιν, ἀλλ' ὀλίγοι ἐννοοῦσι τὰ δραματικά τοῦ βίου στοιχεῖα. Ὄταν τὰ συλλάβητε, τότε ἐκάμετέ τι ὠραῖον ! »

Ὁ Ἰωσήφ Ζιακῶζα ἐγεννήθη ἐν Κολερέτῳ Περέλα παρὰ τὴν Ἰθρέαν, ἐσπούδασε τὰ Νομικά, τὰ ὁποῖα ἐγκατέλιπε χάριν τῆς φιλολογίας καὶ κατοικεῖ ἐν Μιλάνῳ πρωτοστατῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Λομβαρδίας ἐν παντὶ ἔργῳ ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐν γένει προόδου.

Τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπιτυχίαν ἐν τῷ θεάτρῳ ἔδρεψεν ὁ Ἰωσήφ Ζιακῶζα κατὰ τὸ 1872 διὰ τῆς *Παλαιᾶς Ἱστορίας*. Μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὸν *Θορίαμβον τοῦ ἔρωτος*, τὸ *Παιγνίδιον ζατρικίον*, τὸν *Ἐρυθρὸν κόμητα*, τὸν *Σύζυγον ἔραστήν*, ὡς καὶ τὴν *Κόμησαν τοῦ Σαλάν*, ἡ ὁποία ἐγράφη εἰδικῶς διὰ τὴν Σάρραν Βερνάρ, καὶ ἡ ὁποία ἐπαίχθη ὑπὸ τῆς Δούζε ἐπίσης.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α. ΠΟΝΤΗΡΗΣ

Η Μ Ο Ν Α Χ Η

ΑΝΕΒΑΙΝΕ μὲ ὕψη θλιβερή,
Ἀνέβαινε σιγὰ σιγὰ τὴν ῥάχη,
Στὸ ῥάσο τυλιγμένη τὸ βαρὺ,
Μὲ τὸ Σταυρὸ γιὰ συντροφιά μονάχη.

Στὸν κόσμον τί τὴν ἔφερε, ῥωτῶ,
Καὶ μοῦ 'παν σ' ἓνα μνῆμα κατεβαίνει,
Καὶ συντροφεύει βράδν καὶ πρωΐ,
Μι' ἀγάπη ἀπὸ χρόνια πεθαμένη.

(Αθῆναι 16 Ἀπολίου 1899)

ΜΑΡΙΚΑ ΠΙΤΙΖΑ

